

ئایا دہکری پیکھوتنی ئەتۆمی باوەرپییکراو لەگەڵ ئییران بکری؟

لوقمان رادپەیی

کاروباری جیھانی • کۆری پۆژھەلاتی ناوەراست و باکووری ئەفریقا • کەیمبریج

ٲايا ده كرى رٲكه وتنى ٲه تۆمى باوه رٲٲكراو له گهل ٲٲٲران بكرى؟

لوقمان رادٲهى

[Manara Magazine](#)

مهى 2025

وه رگٲٲران: ٲه سٲٲٲل ٲٲٲساٲ

كاروبارى جٲهانى

ٲه سٲٲٲل ٲٲٲساٲ
ASTELL INSIGHT

خولی سییەمی و تووویژە ئەتۆمییه کانی نیوان ئەمریکا و ئێران لە کۆتایی مانگی نیسان لە عومان بەرپۆه چوو.¹ چاوه‌ڕوان دەکریت خولی زیاتریش ئەنجام بدریت و هەردوولا هەولێ زۆر ئەدەن بۆ ئەو شتە ی که دەیانەوێت لە رێکەوتنە که بە دەستی بهینن. بەلام لەو هەتە ئەمریکا لە ساڵی 2015 لە پلانی کاری گشتگیری هاوبەش (JCPOA) کشایەو، چی گۆراوه؟ بۆچی هەندیک لە بەرپرسیانی ئەمریکا هیشتا خۆیان رادەگرن² و باس لەو هەکن که "پیشکەوتنی زۆر باش" بەم شیوەی ئەمجاره جیاواز دەبیت؟ لێرەدایە که پرسیاریکی بنەرەتیتەر پەيوەندیدار دەبیت. ئایا دەکریت هەرگیز رێکەوتنیکى متمانه‌پیکراو و جیبەجیکراو بۆ نەهیشتنی بلابوونەو هەچی ئەتۆمی و مووشەکی لەگەڵ ئێراندا هەبیت؟ و رێکەوتنیک که ئێران لە راستیدا ریزی لیبگریت؟ وەلامدانەو هەچی ئەمە پێویستی بە تیگەیشن لە ناوهرۆکی رژیم هەیه.

لە دواى واژۆکردنی پلانی کاری گشتگیری هاوبەش (JCPOA) لە مانگی تەمموزی 2015³، ئەمریکا بە دوو ئیدارەى کۆماری و دوو ئیدارەى دیموکراتدا تیپەرپوه. بەلام لە ئێران دۆخە که هەر وهک خۆی دەمینیته‌وه. پیکهاته‌ی سەرکردایەتی و بنکه ئایدۆلۆژییه‌که‌ی نەگۆراوه. گرنگ نییه که بەناو "ریفۆرمیست" وهک رۆحانی یان پێزشکیان یان که‌سیکی توندپه‌وی وهک ره‌ئیسی له‌ ده‌سه‌لاتدا بیت، سروشتی بنه‌رته‌ی رژیم ناگۆریت. ئەمە ده‌وله‌تیک نییه که وه‌لامی نۆرمه‌ نیوده‌وله‌تییه‌کان بداته‌وه، به‌لکوو تیۆکراسییه‌کی ئایدیۆلۆژییه که له‌سه‌ر بالاده‌ستی فارس-شیعه و به‌رخۆدانی دژه‌ خۆرئاوا بنیات نراوه. زۆرجار شو‌رقه‌کاران و دارپێژه‌رانی سیاسه‌تی خۆرئاوایی له‌ میدیای سه‌ره‌کیدا ئەم واقیعه‌ پشتگوێ ده‌خه‌ن. له‌بری ئەوه‌ی رووبه‌رووی بیروباوه‌ر و مه‌به‌سته‌ قووله‌کانی رژیم بنه‌وه، هه‌ول ده‌دەن ره‌فتاری

ئىران ۋەك ۋەلامىكى لۆژىكى و ستراتىژى بۆ فشارە دەرەككىيەكان روون بكنه‌وه، يان به‌دوای پاساوى عه‌قلانىدا ده‌گه‌رپن بۆ كرده‌وه‌كانى. به‌لام ئەم جوړه شىكارىبه به‌س نىبه. مه‌سه‌له‌كه‌ ته‌نها په‌يوه‌ندى به‌ پاداشت و سزاوه نىبه- په‌يوه‌ندى به ناسنامه‌وه هه‌يه.

رپبه‌رانى ئىران مانه‌وه‌ى خوڤان به‌ وابه‌سته‌ى به‌ره‌نگار بوونه‌وه‌ى نه‌زمى نيوده‌وله‌تى لىبرال ده‌زانن. بۆ ئەوان كوومارى ئىسلامى ته‌نيا حكومه‌ت نىبه به‌لكوو ئەركىكىشه. وازه‌ينان له‌ هه‌لوپىستى دژه ئەم‌رىكى و دژه ئىسرائىل و دژه لىبرال خوى ته‌نيا گوڤرانكارىبه‌كى سياسى نابىت؛ به‌ شيوه‌يه‌كى كارىگه‌ر خوكوژى ئايدىو لوژى ئەنجام ده‌دات. هه‌ر بۆيه‌ گرىبه‌سته‌كانى پيشوو شكستيان هپناوه. ترامپ له‌ مانگى ئايارى 2018دا پاساوى كشانه‌وه‌ى خوى هپنايه‌وه‌ و وتى كه‌ ريككه‌وتنه‌كه‌ ۋه‌ك "ده‌ستكه‌وتىكى نه‌ختينه‌ى"،⁴ چالاكىبه‌ ناسه‌قامگىر كه‌ره‌كانى ناوچه‌ى ئىرانى سنووردار نه‌كردوو. به‌لكوو سه‌رچاوه‌ داراييه‌كانى دابىن كرد كه‌ "رژىمى ئىرانى ده‌وله‌مه‌ندتر كرد و ره‌فتارى شىرپه‌نجه‌ى ئىرانى چالاك كرده‌وه". پابه‌ندبوونى ئىران هه‌ميشه‌ كاتى و تاكتىكى و گه‌رانه‌وه‌يه؛ ۋه‌ك جوڤ بۆلتون⁵، راپوژكارى پيشووى ئاسايشى نىشتمانى، به‌راستى ئاماژه‌ى پىكردوو، "هه‌چ رىگه‌يه‌كى سه‌د له‌ سه‌دى نىبه بۆ دلىيايى له‌ پابه‌ندبوون."

به‌لى، به‌ تپه‌ر بوونى كات گوڤرانكارىبه‌كى گه‌وره‌ له‌ سياسه‌تى ئەم‌رىكا به‌رامبه‌ر به‌ ئىران روويداوه. ئوباما و بايدن مه‌يليان به‌ره‌و دىپلوماسى و په‌يوه‌ندىكردن كيشا، له‌ رىگه‌ى سنووردار كردنه‌ نه‌رم و ئاسانه‌كان كه‌ برپار بوو پيش سالى 2030 به‌سه‌ر بچىت، له‌ كاتىكدا ترامپ ستراتىژى "زۆرتريڤ فشار"ى په‌پرەو ده‌كرد.⁶ به‌لام رپژىمى ئىران له‌ لايه‌كى دىكه‌وه‌ له‌ بنه‌ره‌تدا گوڤرانى به‌سه‌ردا نه‌هاتوو. ئەوه‌ى گوڤراوه

پینگه‌ی لاوازی ئیستای ئیرانه. ⁷ سالانیک سزا و زنجیره‌یه‌ک لیدان له تۆری به وه‌کاله‌تی ناوچه‌یی خۆی- که له‌لایهن ئیسرائیله‌وه ده‌ستیپیکردوو- رژیمی خستۆته‌سه‌ر به‌رگری. به‌لام ئەمه‌ نیشانه‌ی گۆران نییه؛ ته‌نیا ساتیکی لاوازییه‌که ئیران هه‌ولی به‌رپوه‌بردنی ده‌دات.

وه‌ک زۆرجار بالیۆز جۆن بۆلتۆن ده‌لێت: "ترامپ فه‌لسه‌فه‌ی تایبه‌تی خۆی هه‌یه" ⁸، به‌لام ئەوه‌ نابیت رێگری بکات له‌ تێگه‌یشتنی ئەو و کۆنگرێس له‌وه‌ی که "ته‌قییه" مانای چیه، ⁹ باوه‌ر و په‌فتاریکی په‌گداکوتاو که له‌ ئیراندا باو بووه و پشت به‌ فیل ده‌به‌ستیت بۆ مانه‌وه. ئیران به‌پیی بارودۆخه‌که تۆن و پوه‌اله‌تی خۆی ده‌گۆریت، به‌لام هه‌رگیز به‌ها بنه‌ره‌تییه‌کانی خۆی ناگۆریت. له‌وانه‌یه‌ له‌ کاتی دانوستانه‌کاندا تۆنه‌کانی "مه‌رگ بۆ ئەمریکا" که‌م بکاته‌وه‌ یان به‌ هێمنی ئالای ئەمریکا له‌ ژێر پیی ئە‌کادیمییه‌کان لاببات، به‌لام دوژمنایه‌تییه‌که‌ی به‌رامبه‌ر به‌ ئەمریکا و ئیسرائیل و لیبرالیزم به‌ گشتی وه‌ک خۆی ده‌مینیته‌وه‌.

سه‌رکردایه‌تی ئیران نه‌ک ته‌نیا وه‌ک په‌که‌به‌ریکی ژێپۆلیتیکی، به‌لکوو وه‌ک به‌رجه‌سته‌کردنی کۆلۆنیالیزم و درێژکراوه‌ی ¹⁰ "کۆلۆنیالیسته‌کان" یان کاریگه‌ریی ئە‌مریکا و خۆرئاوا، سه‌یری ئیسرائیل ده‌کات. گرنگیدانی رژییم له‌سه‌ر دژه‌ زایۆنیزم په‌رسیکی ستراتیژی نییه - ئەوه‌ باوه‌ریکی تیۆلۆژیکه‌. رژییم به‌ ته‌نیا به‌ به‌رژه‌وه‌ندی هاوبه‌ش و دیپلۆماسی له‌ ئامانجه‌کانی پاناه‌گیریت. له‌ ناوخۆشدا که‌مینه‌ نه‌ته‌وه‌یی و نه‌ته‌وه‌یییه‌ چه‌وساوه‌کان - له‌ نیویاندا کورد، به‌لوچی، عه‌ره‌ب و ئەوانی دیکه - به‌ هه‌مان شێوه‌ به‌رخۆدانی ئاشتیانه‌ و نافه‌رمانی مه‌ده‌نییان گرتۆته‌ ده‌ست و رووبه‌رووی سه‌رکۆتی توند و به‌رده‌وام بوونه‌ته‌وه‌.

له كۆتاييدا، دارپژه رانی سياسه تی ئەمريکا ده بپ ږووبه ږووی واقيع ببنه وه: ږږيم هيچ بهرژه وه ندييه کی له سازانی ږاسته قينه دا نيه و خوپاراستن له دږی سيسته ميکی ئايینی کونه په رستانه کار ناکات. ئەگەر ئيداره ی ټرامپ باشت له م بابه ته تيبگه يشتبا، رهنگه خو ی ئاماده بکرديه بو ئەوهی "تپه ږيټ" ¹¹ - وهک ئەوهی ږهنگه له دانوستانه کانی ئاشتی نيوان ئوکرايا و ږووسيدا کردبيټی ¹² - و ږيگه به ئيسرائيل بدات ږيوشوينی يه کلاکه ره وه دږی ژږرخانی ئەتومی ئيران بگريته بهر. ږهنگه بژارده يه کی له و جوړه هيشتا له سهر ميژه که بيټ، وهک ږيگه يه کی ږراکتیکی بو وهستاندنی خواسته ئەتومييه کانی ئيران.

له كۆتاييدا ئەوهی ئەمريکا له ئيران ده يه ويټ ته نيا گورپینی ږهفتار نيه، به لکوو وازه ينانه له بناغهی ئايديو لوژي ږيږيم. وه ئەوه شتيک نيه که ږږيم توانای ئەوهی هه بيټ به بپ دارمان. وه پشتيوان و بريکاره کانی- له عيراقه وه تا لوبنان تا يه مه ن- ئەمه به باشی ده زانن.

سه چاوه:

<https://manaramagazine.org/2025/05/is-a-reliable-uke-deal-with-iran-even-possible/>

- د. لوقمان ږادپه ی کارناسی کوردستان و ږوژهه لاتی ناوه ږاست، ئەندامی هاوکاری "کوری ږوژهه لاتی ناوه ږاست" (Middle East Forum) و نووسه ری کتیبی "به ره و کوردستانیکي سه ره خو: مافی چاره يخونوسين له ياسای نيونه ته وه ييدا". ږادپه ی له درپژه ی يه ک ده يه ی ږابردوودا به شيوه يه کی به رين له سهر دوخی ياسایي ږرسی کوردستان و ږهه نده ياساييه نيونه ته وه ييه کانی مافی دياریکردنی چاره نووسی خه لک و نه ته وه کان نووسيو يه تی.

- 1 Gambrell, H. (2025). 'Iran and the US hold hours of expert talks in Oman over Tehran's rapidly advancing nuclear program', AP, 27 April 2025, retrieved from: <https://apnews.com/article/iran-us-nuclear-talks-oman-f2e4ecf49c62c11a0240153d7f900d0d>
- 2 Engel, R. and Clayton, F. (2025). "Very good progress" reported in high-stakes U.S. talks with Iran', NBC News, 19 April 2025, retrieved from: <https://www.nbcnews.com/news/world/iran-us-nuclear-talks-rome-rcna201962>.
- 3 U.S. Department of State. 'Joint Comprehensive Plan of Action', retrieved from: <https://2009-2017.state.gov/e/eb/tfs/spi/iran/jcpoa/#:~:text=On%20July%202014%2C%202015%2C%20the,program%20will%20be%20exclusively%20peaceful>.
- 4 Trump White House Archives (2018). 'President Donald J. Trump is Ending United States Participation in an Unacceptable Iran Deal', 8 May 2018, retrieved from: <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/president-donald-j-trump-ending-united-states-participation-unacceptable-iran-deal/>.
- 5 GOACTA (2025). 'Iran's Nuclear Plans, Terrorism, & the Future of the Middle East by John Bolton/Walter Russell Mead', YouTube, 17 April 2025, retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=3vGeAJelJN4&ab_channel=GOACTA.
- 6 The White House (2025). 'Fact Sheet: President Donald J. Trump Restores Maximum Pressure on Iran', 4 February 2025, retrieved from: <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/02/fact-sheet-president-donald-j-trump-restores-maximum-pressure-on-iran/>.
- 7 Timotija, F. (2025). 'Pompeo airs skepticism of Iran, US nuclear talks', The Hill, 19 April 2025, retrieved from: <https://thehill.com/policy/international/5257189-pompeo-iran-nuclear-talks-skepticism/>.
- 8 Times Radio (2025). 'Trump is erratic and incoherent, putting America at Risk – John Bolton', YouTube, 19 April 2025, retrieved from: https://www.youtube.com/watch?v=-7w9y7gf0_E&ab_channel=TimesRadio.

- ⁹ Setton, K. (2024). 'Middle East Shifts: Israel Cripples Iran's Proxies, but Nuclear Threat Remains To Be Dealt With', The Medialine, 24 December 2024, retrieved from: <https://themedialine.org/top-stories/middle-east-shifts-israel-cripples-irans-proxies-but-nuclear-threat-remains-to-be-dealt-with/>.
- ¹⁰ Ibrahim, R. (2008). 'Islam's doctrines of deception', Middle East Forum, 1 October 2008, retrieved from: <https://www.meforum.org/islams-doctrines-of-deception>.
- ¹¹ IRNA (2025). 'Ayatollah Khamenei: Israeli regime will be rooted out from Palestine', 31 March 2025, retrieved from: <https://en.irna.ir/news/85791382/Ayatollah-Khamenei-Israeli-regime-is-the-only-proxy-force-in7>.
- ¹² Chambers, F. (2025). 'Running out of patience, Trump could abandon peace negotiations in Russia's war on Ukraine', USA Today, 19 April 2025, retrieved from: <https://eu.usatoday.com/story/news/world/2025/04/19/trump-peace-talks-russia-ukraine-war/83166114007/>.